

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.058
Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора **Огієнко Олени Іванівни**
на дисертацію **Турко Богдани Богданівни**
«Професійна підготовка асистента вчителя у навчальних закладах Канади»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із науковими програмами, планами, темами

Дисертація Б.Б. Турко є актуальним сучасним дослідженням проблеми, яка досі не отримала належного висвітлення в педагогічній науці та практиці.

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, входження України до світового освітнього простору, реформування національної системи освіти, розбудови інклюзивної освіти в Україні та впровадження інклюзивного навчання, проблема підготовки вчителів набуває нового звучання й особливої актуальності. У цьому контексті особливої ваги набуває осмислення досвіду професійної підготовки асистента вчителя у Канаді – країні, яка має значні напрацювання у цій галузі, розроблене законодавче забезпечення, досить ефективну систему професійної підготовки майбутніх асистентів учителів, що вибудована з урахуванням соціально-культурних й історичних чинників розвитку освіти, освітньої політики, вимог суспільства до професійної діяльності учителів. Тому виправданим є звернення Б.Б. Турко до вивчення та узагальнення канадського досвіду щодо професійної підготовки асистента вчителя, яке може стати важливим джерелом всебічного осмислення й творчого використання його інноваційних ідей у розбудові педагогічної освіти в Україні.

У контексті міркувань щодо доцільності звернення до зазначеної проблеми, варто підкреслити її зв'язок із законодавчо-правовими документами України, зокрема, Законами України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020

р.), «Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.); Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 рр. (2015 р.), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2021 р.), Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020 – 2030 рр. та план заходів її реалізації (2020 р.) та ін., у яких акцентується увага на необхідності побудови вітчизняної системи професійної підготовки педагогічних працівників, зокрема асистентів вчителів на основі національних надбань й усталеного зарубіжного досвіду.

Актуальним виконане дослідження є також в світлі необхідності розв'язання низки важливих суперечностей, що об'єктивно мають місце в педагогічній теорії та практиці та визначені здобувачкою. Доцільність вибору теми дослідження та її актуальність підтверджує й той факт, що вона виконана відповідно до наукової теми кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка «Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (номер державної реєстрації 0116U001693).

Наведені міркування дають підстави для ствердження, що дисертаційна робота Богдани Богданівни Турко є вчасною і актуальною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження Богдани Богданівни Турко, що складають його новизну, ми вважаємо, передусім, такі: цілісний аналіз підходів канадських науковців до розвитку інклюзивної освіти; визначення особливостей підготовки асистента вчителя у закладах освіти Канади; з'ясування основних функцій та посадових обов'язки асистента вчителя; визначення та аналіз змісту, форм та методів підготовки асистента вчителя та особливостей проходження практики; окреслення можливостей використання прогресивних ідей канадського досвіду професійної підготовки асистента вчителя у закладах вищої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій Б.Б. Турко є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження. У дисертації переконливо обґрунтовано вибір теми наукового пошуку, визначено об'єкт, предмет та мета дослідження, його задання, які спрямовані на розв'язання виявлених автором суперечностей, застосовано адекватні взаємопов'язані методи дослідження, як теоретичні (ретроспективно-порівняльний, компаративно-педагогічний, логічний аналіз; синтез, узагальнення та систематизація, прогностичні методи тощо); так й емпіричні (бесіди, діалог, дискусія, спостереження, обговорення дослідницьких результатів на конференціях, семінарах, круглих столах), що уможливив досягнення мети і виконання поставлених завдань.

Новизна і вірогідність одержаних результатів дослідження забезпечуються також належною методологічною базою, обґрунтованістю вихідних положень, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; глибоким і всебічним аналізом обширної джерельної бази (382 найменувань, з них 204 іноземною мовою), що дозволило ґрунтовно та різноаспектно висвітлити досліджувану проблему; широкою апробацією матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня та висвітленням у наукових публікаціях автора.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Б.Б. Турко достатньо обґрунтовані й достовірні і загалом не викликають сумніву. Оформлення роботи відповідає чинним вимогам до наукових праць такого рівня.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів

Дослідження Б.Б. Турко містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Не викликає сумніву практичне значення результатів дисертаційної роботи, яке полягає в тому, що матеріали виконаного дослідження, навчально-методичне забезпечення для підготовки асистента вчителя, зокрема методичні рекомендації «Професійна підготовка асистентів вчителів: досвід Канади» було використано у процесі підготовки фахівців зі спеціальності 013 «Початкова освіта» у навчальних курсах «Педагогіка», «Основи інклюзивної педагогіки», «Основи соціалізації осіб з особливими потребами» та «Методика роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням»; і можуть бути використані українськими науковцями в психологічних, педагогічних, порівняльних дослідженнях, а також у ході розроблення курсів і спецкурсів із педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки, соціальної педагогіки у закладах вищої освіти та післядипломної педагогічної освіти

Практична значущість дисертації підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження в освітній процес Національно-реабілітаційного центру I-II ступеня «Довіра» (довідка № 166 від 22 грудня 2021 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 352 від 7 березня 2022 р.), Ужгородського національного університету (довідка № 710/01-14 від 27 квітня 2022 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 329-33/03 від 20 квітня 2022 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 928-Н від 29 квітня 2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Одержані результати і висновки дослідження можуть бути використані у процесі реформування системи педагогічної освіти України. Матеріали дисертації можуть бути корисними для розроблення концепцій, курсів із педагогіки вищої школи, соціальної педагогіки, порівняльної професійної педагогіки, спецкурсів для студентів ЗВО.

Прогностичний потенціал матеріалів дисертації варто використовувати для подальшого розроблення освітньо-професійних програм, удосконалення змісту навчальних планів, навчальних дисциплін і спецкурсів; застосування

інноваційних методів, технологій та засобів навчання. Результати наукового пошуку стануть у нагоді магістрантам, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно і комплексно.

Вже перший розділ дисертації «Теоретичні засади професійної підготовки асистента вчителя у Канаді в контексті інклюзивної освіти» демонструє фундаментальну обізнаність дослідниці з науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми дослідження. Суттєвим доробком авторки вважаємо ретельний аналіз понятійно-термінологічного апарату дослідження, основу якого складають поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «діти з особливими освітніми потребами», «асистент вчителя», «професійна підготовка» та інш.; визначення етапів становлення та розвитку інклюзивної освіти в Україні (с. 35).

Важливими для дослідження є результати наукових розвідок, що розкривають історико-педагогічний аспект розвитку освіти у Канаді взагалі та зародження та розвиток інклюзивної освіти зокрема (п. 1.3); характеризують нормативно-правові засади забезпечення професійної підготовки асистента вчителя в Канаді та Україні в умовах інклюзивної освіти (п. 1.2).

Привертають увагу висновки авторки про те, що «сьогодні освітній процес стає неможливим без професії асистента вчителя. Це важливий фахівець у педагогічній галузі, який виконує ряд чітких та важливих функцій щодо реалізації освітнього процесу в інклюзивному класі. Сьогодні важко уявити навчання дітей з ООП у звичайному класі без допомоги асистента вчителя» (с. 87).

Важливим аспектом роботи є аналіз автором організаційних й методичних засад підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади поданий у другому розділі дисертації.

Заслуговує на підтримку висновок авторки про те, що інклюзивне навчання вимагає від кожного асистента вчителя високого рівня професіоналізму, досягненню якого сприяє формування різних компетентностей та виконання різноманітних функцій таких як: організаційна, навчально-розвивальна, прогностична, консультативна (с. 101) та обов'язків (с.103).

На основі вивчення змісту освітніх програм 48 закладів освіти Канади з підготовки асистента вчителя дослідниця робить обґрунтований висновок про збалансовану полікомпонентну структуру їх навчальних планів та освітніх програм, що дозволяє отримувати теоретичні знання і здобувати практичний досвід щодо надання допомоги дітям з ООП (с. 122); їх гнучкість, варіативність, спрямованість на задоволення існуючих освітніх потреб; використання інноваційних форм та методів навчання.

Слушним є висновок про те, що особливістю професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади є практична підготовка, яка передбачає практичні заняття, проходження навчальної та рефлексивної практики під керівництвом ментора, що наближає майбутніх помічників до реальних умов функціонування системи школи, дозволяючи їм оволодіти професійними вміннями й навичками, розвинути управлінські, організаторські та виховні здібності (п. 2.3.).

Важливими в теоретичному і практичному вимірах є звернення дослідниці у третьому розділі дисертації «Порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади та України» до характеристики стану професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти України (п.3.1), що дало можливість здійснити порівняльний аналіз підготовки асистента вчителя в закладах освіти України та Канади за такими критеріями як: ступеневість, типи програм, цикли та зміст підготовки, обсяг навчального навантаження студентів, планування педагогічної практики, форми організації

навчальних занять, технології навчання, вимоги до випускників, можливості працевлаштування. (п.3.2), визначити спільні та відмінні підходи та тенденції. Це дозволило зробити висновок про необхідність трансформації змісту підготовки асистентів вчителя, запровадження ефективних форм і методів навчання та означити перспективні напрями творчого використання конструктивних ідей канадського досвіду в освітню практику України на національному рівні, рівні закладу освіти, на рівні освітнього процесу.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст. У додатках представлено статистичні дані та фактологічний матеріал, що конкретизує та унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

Таким чином, обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що авторка глибоко і різнобічно вивчила проблему дослідження, що дозволило їй здійснити цілісний аналіз професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади. Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та його завданням.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у 21 публікації (5 статей опубліковано у фахових виданнях України).

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Експертиза тексту дисертаційного дослідження та його результатів (висновків, пропозицій та рекомендацій) дає підстави стверджувати, що Б.Б. Турко було дотримано загальних вимог та вимог академічної доброчесності. Дисертанткою відповідним чином оформлені посилання на наукові та документальні джерела, статистичні матеріали.

Структурна побудова і зміст анотацій українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації, відображають мету та новизну

наукової праці. Зміст анотації не містить інформацію, яка була б відсутньою у тексті дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз дослідження проблеми, проаналізовано велику кількість праць канадських вчених, що дало підстави для обґрунтування теоретичних засад дослідження. На нашу думку, аналіз набув би більшої довершеності та обґрунтованості за умови посилення авторських міркувань щодо виявлених позицій.
2. Заслуговує безумовного схвалення характеристика дисертанткою форм і методів підготовки асистента вчителя у Канаді, що подана у п. 2.2. Водночас вважаємо, що наукове дослідження суттєво збагатив би ретельний аналіз особливостей організації означеного процесу в умовах дистанційного навчання, особливо в контексті викликів сьогодення.
3. Підкреслюючи ґрунтовність та аргументованість одержаних результатів наукового пошуку зауважимо, що доцільно було розробити модель підготовки асистентів вчителя у навчальних закладах Канади, що сприяло б посиленню узагальнення та систематизації результатів дослідження.
4. Дослідження значно збагатилося б, якби дисертантка більше уваги приділила розкриттю питання професійної підготовки асистента вчителя до роботи з дітьми корінного населення у закладах освіти Канади.
5. Схвально оцінюючи вдалу спробу дисертантки здійснити цілісний аналіз організаційних та методичних засад підготовки асистента вчителя у канадських закладах освіти, поданий у другому розділі, вважаємо, що вартувало б ширше розкрити роль асоціацій асистентів вчителів у процесі координації, підтримки професійної підготовки та підвищення кваліфікації асистентів вчителів.

Висловлені зауваження і побажання жодним чином не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи і мають рекомендаційний характер.

Загальний висновок

Аналіз змісту, анотації і друкованих праць за темою дисертації дозволяє дійти висновку про те, що дисертаційна робота на тему «**Професійна підготовка асистента вчителя у навчальних закладах Канади**» є актуальним, завершеним, цілісним, самостійним, оригінальним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, виконане на належному фаховому рівні, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її авторка - **Турко Богданна Богданівна** - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

Олена ОГІЄНКО